

Daniela Negrilă

Dreptul de opțiune succesorală
Studii teoretice și practice

Daniela Negrilă

Dreptul de opțiune succesorală

Studii teoretice și practice

Vol. I

- *Noțiuni generale*
- *Titularii dreptului de opțiune*
- *Actul juridic de opțiune succesorală*

Universul Juridic

București

-2014-

Editat de **S.C. Universul Juridic S.R.L.**

Copyright © 2014, **S.C. Universul Juridic S.R.L.**

Toate drepturile asupra prezentei ediții aparțin

S.C. Universul Juridic S.R.L.

Nicio parte din acest volum nu poate fi copiată fără acordul scris al **S.C. Universul Juridic S.R.L.**

**NICIUN EXEMPLAR DIN PREZENTUL TIRAJ NU VA FI
COMERCIALIZAT DECÂT ÎNSOTIT DE SEMNĂTURA ȘI
ȘTAMPILA EDITORULUI, APLICATE PE INTERIORUL
ULTIMEI COPERTE.**

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

NEGRILĂ, DANIELA

**Dreptul de opțiune succesorală : studii teoretice
și practice / Daniela Negrilă. - București : Universul Juridic,
2014-**

3 vol.

ISBN 978-606-673-361-8

Vol. 1. - 2014. - Bibliogr. - ISBN 978-606-673-362-5

347.65

REDACȚIE:

tel./fax: **021.314.93.13**

tel.: **0732.320.666**

e-mail: **redactie@universuljuridic.ro**

DEPARTAMENTUL

tel.: **021.314.93.15**

DISTRIBUȚIE:

fax: **021.314.93.16**

e-mail: **distributie@universuljuridic.ro**

www.universuljuridic.ro

Abrevieri

alin.	alineat
art.	articol
cap.	capitolul
C. Ap.	Curtea de Apel
C. civ.	Codul civil (Legea nr. 287/2009)
C. civ. 1864	Codul civil din 1864
C. pr. civ.	Codul de procedură civilă (Legea nr. 134/2010)
dec.	decizia
Ed.	Editura
ed.	ediție
etc.	etcaetera („și celelalte”)
<i>ibidem</i>	în același loc
ICCJ	Înalta Curte de Casație și Justiție
lit.	litera
M. Of.	Monitorul Oficial al României, Partea I
n.a.	nota autorului
nr.	numărul
O.G.	Ordonanța Guvernului
O.U.G.	Ordonanța de urgență a Guvernului
op. cit.	opera citată
p.	pagina
pp.	paginile
par.	paragraful
pct.	punctul
Regulament	Regulamentul de aplicare a Legii nr. 36/1995
RNNEOS	Registrul Național Notarial de Evidență a Opțiunilor Succesorale
s. civ.	secția civilă
sent. civ.	sentința civilă
s.n.	sublinierea noastră
ș.a.m.d.	și așa mai departe
UNNPR	Uniunea Națională a Notarilor Publici din România
urm.	următoarele
vol.	volumul

Capitolul I

Noțiuni introductive

Secțiunea 1.1

Definiția dreptului de opțiune succesorală

1.1.1. Precizări prealabile

Odată cu decesul persoanei fizice, asistăm la o transmisiune patrimonială care operează *mortis causa*, de la defunct către succesibilii săi¹. Această transmisiune are loc de plin drept, în temeiul legii – *ope legis* –, întrucât, așa cum s-a consacrat încă din dreptul roman, patrimoniul unei persoane nu poate rămâne nicio clipă fără titular². Nu este nevoie, pentru ca respectiva transmisiune să se producă, de nicio manifestare de voință din partea succesibilului, ba mai mult, ea are loc chiar fără știrea lui³ și fără ca el să poată să-și exprime acordul sau, dimpotrivă, dezacordul la aceasta⁴.

Ne vom afla în fața unei asemenea transmisiuni patrimoniale în toate cazurile, indiferent că este vorba despre o moștenire legală sau testamentară și indiferent de aria sa de cuprindere – universală, cu titlu universal sau cu titlu particular – pentru că nici temeiul vocației

¹ Conform **art. 953 C. civ.**, moștenirea reprezintă transmiterea patrimoniului unei persoane fizice decedate către una sau mai multe persoane în ființă. A se vedea, în acest sens, D. Negrilă, *Moștenirea în noul Cod civil*, Ed. Universul Juridic, București, 2013, p. 9 și urm.

² Acesta este motivul principal pentru care dreptul roman cunoștea instituția moștenitorilor necesari, care nu beneficiau de un drept de opțiune, ci erau obligați să accepte succesiunea. A se vedea pct. 1.2.1.1. de mai jos.

³ A se vedea Fr. Deak, *Tratat de drept succesoral*, ed. a II-a, Ed. Universul Juridic, București, 2002, p. 379.

⁴ Este o diferență între transmisiunea *mortis causa* a patrimoniului, care operează de drept, indiferent de atitudinea succesibililor, și acceptarea acestei transmisiuni, care presupune manifestarea voinței persoanei pentru a definitivă respectiva transmisiune. De asemenea, renunțarea la primirea transmisiunii patrimoniale *mortis causa* determină, prin manifestarea unilaterală de voință a persoanei, retragerea cu efect retroactiv a transmisiunii care operase în mod provizoriu.

succesorale¹ și nici întinderea drepturilor² nu sunt elemente esențiale pentru ca respectiva transmisiune să aibă loc. Ceea ce stă la baza sa este nevoia continuării personalității defunctului, dincolo de dispariția sa fizică, precum și necesitatea asigurării unui titular al drepturilor și obligațiilor pe care el le-a avut³.

Argumentele în favoarea ideii că, la decesul persoanei, operează transmisiunea patrimoniului său către succesibilii pe care aceasta i-a lăsat sunt destul de multe și se regăsesc din plin în textele Codului civil. Astfel, **art. 953 C. civ.** dispune că moștenirea reprezintă **„transmisiunea patrimoniului unei persoane fizice decedate către una sau mai multe persoane în ființă”**, iar **art. 1.114 C. civ.** arată, pentru a nu mai exista nicio îndoială, că **„acceptarea consolidează transmisiunea moștenirii realizată de plin drept la data decesului”**. În plus, categoriile de moștenitori sezinari dobândesc și stăpânirea de fapt a patrimoniului succesoral, realitate juridică ce nu poate fi susținută decât prin transmisiunea acestui patrimoniu încă din momentul decesului titularului său. Mai mult decât atât, **art. 557 C. civ.** prevede că **„dreptul de proprietate se dobândește prin „moștenire legală sau testamentară”**, ceea ce înseamnă că, odată cu deschiderea moștenirii, operează o transmisiune care nu poate avea alt obiect decât patrimoniul înlăuntrul căruia există și dreptul de proprietate ce a aparținut defunctului⁴.

În ciuda acestui mod „automat” de operare a transmisiunii patrimoniale pentru cauză de moarte, ea nu are caracter obligatoriu⁵ și nici definitiv⁶, pentru că **succesibilii beneficiază de un drept de a**

¹ Legea sau voința defunctului.

² Asupra universalității în ansamblul ei, asupra unei cote părți din această universalitate sau asupra unor bunuri determinate.

³ Moștenirea presupune transmisiunea drepturilor și obligațiilor cu conținut economic ale defunctului. Nu se vor transmite prin moștenire drepturile personal-nepatrimoniale și nici acele obligații cu caracter *intuitu personae*, care se sting prin decesul titularului lor (de exemplu, dreptul la pensie, obligația de întreținere, dreptul de uzufruct viager).

⁴ În literatura de specialitate mai veche a existat opinia potrivit căreia moartea persoanei nu determină transmisiunea patrimoniului succesoral, ci naște numai dreptul de opțiune, transmisiunea operând cu efect retroactiv numai ca urmare a acceptării moștenirii. A se vedea M. Eliescu, *Transmisiunea și împărțea moștenirii în dreptul RSR*, Ed. Academiei, București, 1966, p. 120, precum și bibliografia indicată de autor.

⁵ „*Nemo invitus heres*” – în dreptul roman – sau „*il n-est heritier qui ne veut*” – în dreptul francez.

⁶ Numai acceptarea moștenirii definitivează această transmisiune, renunțarea face ca ea să fie desființată cu efect retroactiv.

opta, de a alege între a primi patrimoniul succesoral sau a se lepăda de el. Mecanismul este unul extrem de simplu. Toate persoanele cu vocație abstractă la moștenirea unui defunct sunt destinatarele patrimoniului succesoral. Unele îl pot primi, acceptând succesiunea și devenind astfel moștenitori, iar altele se pot eschiva, lăsându-l să treacă dincolo de ele, către următorii succesibili, renunțând prin aceasta la moștenire și preferând să rămână străine de ea. Beneficiarii finali ai transmisiunii patrimoniului care a aparținut unui defunct se vor stabili, după exercitarea dreptului de opțiune, pe baza normelor devoluțiunii legale sau testamentare a moștenirii, vocația abstractă transformându-se într-una concretă în măsura în care cei care au optat pozitiv, acceptând moștenirea, se plasează pe un nivel preferat de lege pentru culegerea lăsamântului succesoral.

Acest drept de a alege, care concretizează în esență libertatea individuală și care, pentru acest motiv, se află pe o treaptă superioară a instituțiilor juridice, face obiectul lucrării de față.

1.1.2. Definiția dreptului de opțiune succesorală în reglementarea Codului civil din 1864

Vechiul Cod civil nu s-a preocupat să dea o definiție legală dreptului de opțiune succesorală, sarcina aceasta revenind cu precădere doctrinei, care nici ea nu a fost, în prima jumătate a secolului trecut, prea generoasă în această privință. Autorii, vorbind despre dreptul de opțiune ca despre un drept de a alege, defineau preponderent numai formele acestuia – respectiv acceptarea moștenirii, renunțarea la moștenire și beneficiul de inventar – fără a încerca și o definiție a genului proxim.

În ultimele decenii ale secolului XX, teoria juridică a renunțat la simpla explicare a noțiunii și s-a îndreptat și către o definiție a sa. Astfel, într-o definiție¹, dreptul de opțiune succesorală este **dreptul subiectiv care se execută printr-un act juridic într-un anumit termen prevăzut de lege.** În concret, autorul îl definește ca fiind **un drept al succesibililor, născut la data deschiderii moștenirii, de a alege între a accepta și a renunța la moștenire.** Într-o altă definiție², opțiunea succesorală este tot **un drept subiectiv, care a luat naștere**

¹ Fr. Deak, St. Cărpenaru, *Drept civil*, TUB, București, 1984, p. 489.

² I. Dogaru, V. Stănescu, M.M. Soreață, *Bazele dreptului civil, vol. V – Succesiuni*, Ed. C.H. Beck, București, 2009, p. 256.

la data morții lui de cuius și care aparține tuturor succesibililor, concretizându-se în dreptul acestora de a alege între confirmarea și renunțarea la calitatea de moștenitor. În fine, într-o a treia definiție¹ pe care o semnalăm, dreptul de opțiune succesorală este **un drept născut în persoana succesorilor odată cu moartea celui care lasă moștenirea, drept constând în posibilitatea de a alege între acceptarea succesiunii și renunțarea la aceasta.** Remarcabilă este însă definiția profesorului Dan Chirică², ale cărei coordonate pornesc de la faptul că dreptul de opțiune succesorală este unul aparte, care nu poate fi inclus nici în categoria drepturilor reale – pentru că nu poartă asupra unui bun – și nici în cea a drepturilor de creanță – pentru că nu conferă titularului său posibilitatea de a cere altcuiva să dea, să facă sau să nu facă ceva. Considerându-l **un drept potestativ**, autorul se realizează doctrinei franceze și definește dreptul de opțiune succesorală ca pe o „**prerogativă juridică ce permite titularului său de a putea, printr-un act unilateral de voință, să modifice o situație juridică incertă, după o alternativă precisă și previzibilă**”³.

Observăm, în concluzie, o concepție destul de neunitară cu privire la definirea dreptului de opțiune succesorală, autorii oscilând între mai multe atitudini. Unii se limitează în a explica simplu noțiunea și mecanismul său de funcționare⁴, considerând că acest drept se definește prin el însuși, opțiunea însemnând posibilitatea de a alege, iar alegerea constând în dobândirea titlului de moștenitor sau, dimpotrivă, în renunțarea la acest titlu. Alți autori au preferat un mod abstract de definire, pornind de la natura dreptului pe care, indiferent dacă l-au denumit sau nu ca fiind un „drept potestativ”, l-au legat de actul unilateral de voință al titularului său⁵. În definițiile de acest tip, modificarea unei situații juridice incerte – respectiv transmisiunea nedefinitivă și neobligatorie a patrimoniului succesoral – este condiționată de direcția manifestării de voință a părții, dar această

¹ C. Stătescu, *Drept civil*, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1967, p. 210.

² A se vedea D. Chirică, *Drept civil – Succesiuni și testamente*, Ed. Rosetti, București, 2003, p. 368.

³ *Ibidem*.

⁴ Așa cum găsim în C. Stătescu, *Drept civil*, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1967, p. 210 și urm, sau în M. Eliescu, *op. cit.*, p. 88 și urm.

⁵ Așa cum este cazul definiției date în cursul universitar al profesorilor Fr. Deak și St. Cârpenaru (a se vedea *Drept civil, op. cit.*, p. 489) sau în lucrarea profesorului D. Chirică (a se vedea *Drept civil..., op. cit.*, p. 368).

direcție este limitată numai la alternativele precise și previzibile ale legii – respectiv posibilitatea de a accepta moștenirea, cu variantele sale, și posibilitatea de a renunța la aceasta. În fine, mai există și categoria definițiilor concrete, care exprimă cu claritate conținutul instituției opțiunii succesorală și reprezintă prin ele însele o explicație sumară a mecanismului de operare al acesteia.

Dincolo de toate acestea însă, remarcăm faptul că toate definițiile au câteva puncte comune, care s-au transmis și către reglementarea actuală și care vor trebui preluate în definirea noțiunii pe temeiul noului Cod civil. Ne referim la:

- exprimarea faptului că dreptul de opțiune succesorală se naște odată cu deschiderea moștenirii;
- exprimarea faptului că dreptul de opțiune succesorală este un drept propriu al succesibililor;
- exprimarea caracterului unilateral al actului juridic de opțiune și a faptului că succesibili au posibilitatea de a alege între alternativele limitativ prevăzute de lege.

Acestor elemente li se vor adăuga, bineînțeles, și altele, desprinse din teoria juridică mai veche sau mai nouă, astfel încât definiția actualizată a instituției să fie cât mai completă și mai exactă.

► 1.1.3. Definiția dreptului de opțiune succesorală în reglementarea Codului civil actual

Noul Cod civil începe capitolul destinat transmisiunii moștenirii cu art. 1.100, al cărui titlu marginal este „Noțiunile de opțiune succesorală¹ și de succesibil”². Paradoxal este că, deși pare a-și fi propus să stabilească o definiție legală a dreptului de opțiune succesorală, **alin. (1) al art. 1.100 C. civ.** se rezumă tot la explicarea mecanismului transmisiunii patrimoniale care operează *mortis causa*. În acest context, teoria juridică s-a grăbit să răspundă necesității de a stabili o definiție concretă a instituției, astfel încât găsim, în aproape toate aparițiile editoriale recente, încercări de stabilire a unei definiții a dreptului de opțiune succesorală.

Într-una dintre ele³, autorul spune că ne aflăm în prezența unui „**drept subiectiv al moștenitorilor cu vocație succesorală, din**

¹ De care se ocupă în alin. (1) al art. 1.100 C. civ.

² Pe care îl definește cu succes în alin. (2).

³ G. Boroș, L. Stănculescu, *Instituții de drept civil*, Ed. Hamangiu, București, 2012, p. 624.

momentul deschiderii succesiunii". O altă definiție arată că „**dreptul de opțiune succesorală este acel drept subiectiv civil care aparține tuturor succesibililor, de a alege între a accepta succesiunea sau a renunța la aceasta**”¹. Explicând definiția propusă, acest autor subliniază că dreptul de opțiune succesorală nu este un drept care li se transmite succesibililor de la autorul lor, ci este un drept independent, care se naște în virtutea legii, odată cu deschiderea moștenirii, titularii săi fiind toți cei care au vocație generală, abstractă, la dobândirea respectivului patrimoniu succesoral. Similar profesorului Dan Chirică, autorul include dreptul de opțiune succesorală în categoria drepturilor potestative, titularul putându-se manifesta în oricare dintre formele prescrise de lege, fără a fi obligat să-și justifice alegerea.

Dincolo de tot ceea ce găsim reliefat în literatura de specialitate, necesitatea unei definiții a dreptului de opțiune succesorală este de necontestat pentru că, pe de o parte, ea reprezintă chintesența noțiunii și, pe de altă parte, pentru că de la ea pornește întreaga analiză a instituției.

Propunându-ne, pe cale de consecință, să elaborăm o asemenea definiție, vom spune că **dreptul de opțiune succesorală este acel drept subiectiv civil cu caracter potestativ, născut odată cu deschiderea moștenirii, dar nefăcând parte din patrimoniul succesoral², care conferă titularilor săi dreptul de a alege,**

¹ I. Popa, *Drept civil – Moșteniri și liberalități*, Ed. Universul Juridic, București, 2013, p. 447.

² Precizăm încă de la acest moment că nici măcar în situația retransmiterii dreptului de opțiune succesorală – caz în care în patrimoniul celui de al doilea defunct există un drept de opțiune – nu se poate spune că acest drept nu aparține direct succesibililor sau celorlalte persoane îndreptățite. În cazul retransmiterii este vorba despre doi defuncți, care au decedat succesiv, cel de al doilea având vocație succesorală în raport de primul. Decesul celui de al doilea s-a produs însă fără ca el să-și fi exercitat dreptul de opțiune cu privire la moștenirea primului, caz în care acest drept există în patrimoniul său și se transmite succesibililor pe care el îi lasă. Este vorba însă despre opțiunea cu privire la transmisiunea patrimoniului primului defunct, nu despre opțiunea cu privire la propria sa moștenire. Motivul pentru care un drept de opțiune se află în patrimoniul succesoral este dat de faptul că titularul acestui drept a decedat fără să-l fi exercitat, iar nu de faptul că dreptul de opțiune ar face parte, ca regulă, din masa succesorală. Succesibilii celui de al doilea defunct au și ei un drept de opțiune cu privire la moștenirea autorului lor, drept care este al lor propriu, născut odată cu deschiderea celei de a doua succesiuni și distinct de dreptul de opțiune care a aparținut autorului lor și care, neexercitat fiind, face parte din patrimoniul succesoral.